

Tyske, franske og engelske oversættelser af færøkvæder

Af Erik Dal, København.

I de to årtier, som vi nu passerer skellet mellem, århundredets og Christian Matras' 60ere og 70ere, kunne man markere mangen en litterær tohundredårsdag indenfor de germanske sprogs folkløse og litteratur: Percy og Macpherson, Herder og Svabo — omend den sidste måtte vente på professor Matras' udgivervirke, før hans grundlæggende balladecorpus for alvor blev udgivet. Det imponerende bidrag, den færøske kvadsang giver til Nordens samlede folkemindeoverlevering, blev dog gennem Lyngbye, Hammershaimb og andre gjort delvis tilgængeligt i nogenlunde rimelig tid, og disse skatte måtte nødvendigvis fængsle også ikke-nordiske forskere og kunstnere; de to pionerudgiveres danske oversættelser gjorde deres til at bane vejen.

Den forbavsende brede strøm af tyske og engelske balladeoversættelser fra nordiske sprog, plus et par franske udgaver, fik derfor tilløb også af færøske kvad, først meget spinkelt, senere fyldigt. En samling af sådanne udgaver fylder idag næsten en hyldemeter, og det er en fristende opgave at se på hver enkelt af de mænd og kvinder, der har arbejdet sig ind i de nordiske sprog og oversat ballader. Hvilke kilder kendte de? hvad foretrak de i dem? hvordan oversatte de? hvilken baggrund af viden tilegnede de sig som støtte? Disse og flere spørgsmål kunne løses successivt ved en række små monografier af litterærhistorisk art, gode at skrive på kærkomne

opfordringer som den nu foreliggende, eller — knap så sandsynligt — ved periodisk arbejdsledighed.

De følgende sider er dog mere overfladiske, end sådanne monografier bør være; ved at samle sig om færøske ballader i alle forfatteren bekendte udgaver (uden krav på bibliografisk fuldstændighed, men med venlig bistand fra Svenskt visarkiv ved Göte Edström) må de renoncere på at skildre personerne bag de fremmedsprogede antologier, og de to foreliggende udgaver af hele *Sjúrðar kvæði* har pladsen heller ikke tilladt at analysere nærmere. Måske kan det dog have nogen interesse at samle de vigtigste data.

I et færøsk lærd skrift er det vel knap nødvendigt at opregne de benyttede forkortelser. *Lyngbye* betegner naturligvis Hans Christian Lyngbye: *Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt. Med et Anhang*. Randers 1822. V. U. Hammershaimbs fire publikationer forkortes som AT, SK, FK og FA, dvs. Færøiske kvæder, henhørende til *Hervararsaga*, i *Antiquarisk tidsskrift* 1849—51, 1. hefte 1850, 57—96; *Sjúrðar kvæði* 1851; fortsættelsen *Færøiske kvæder*, 2. Hefte 1855; og *Færøsk anthologi* I 1891. CCF betegner hovedudgaven *Føroya kvæði. Corpus Carminum Færoensium a Sv. Grundtvig et J. Bloch comparatum*, hrsg. v. Christian Matras und N. Djurhuus 1941 ff, hvis sjette og sidste tekstbind udkommer omtrent samtidig med nærværende skrift. DgF er *Danmarks gamle Folkeviser* I—X 1853—1965, optryk 1966—67. Der henvises såvidt muligt med numre, i de tre ældste værker med sidetal.

I aktiv interesse for færøkvæderne ligger tyskerne i spidsen, som de fleste vel vil vente. De første interesserede havde ikke adgang til færøske tekster, men da den pommerske skolemand og præst GOTTLIEB MOHNIKE forberedte *Volkslieder der Schweden*, Aus der Sammlung von Geijer und Afzelius, I, Berlin 1830 (II ikke udkommet, men hans her uvedkommende *Altschwedische Balladen*. . . 1836 kan passere som fortsættelse), stødte han på en færøsk parallel til *Den underbare harpan* (*Det bodde en bonde vid sjöastrand*, Afzelius I 1814 86—91, DgF 95 *Den talende strengeleg*) og oversatte den ganske pænt,

omend med utysk ordstilling for at holde på rimene (s. 194—96). Han har ret i, at det er »wahrscheinlich das erste färöische Lied, das im deutschen Gewande auftritt«, og man kan ikke bebrejde ham, at han med Afzelius som kilde meddeler, at versionen er optegnet på øerne af professor Rask i København. Fejlen var nu rettet allerede af R. Nyerup i Dansk Minerva 1815; Rask havde jo aldrig været på Færøerne, og teksten er en dårlig gengivelse af Svabos Kvart I 291, CCF 136 Hörpu kvæði, i Matras' udgave: Svabos færøske visehaandskrifter 1937—39 115 *Rujma*, jf. DgF II 507 ad 95. Mohnike kender Lyngbyes udgave, men bemærker, at visen ikke findes der, samt at han har oversat efter Afzelii svenske paralleltekst.

En svale gør ingen sommer, men det er morsomt, at den første af alle færøske kvadtekster på tryk også bliver den først oversatte, omend Lyngbyes udgave i tid kommer imellem. Denne var på sin side den selvfølgelig kilde for pseudonymet TALVJ (Therese A. L. von Jacobs, gift Robinson), der i sin tykke bog *Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen*, Lpz. 1840, selvfølgelig ikke kunne undgå at fortælle om den færøske tradition (s. 189—203). Herunder oversætter hun to stumper af henholdsvis *Regin smiður* og *Brynhildar táttur* (CCF 1 Ab) samt to komplette viser. Hun ser, at Sjúrdar kvæði er udvandet i forhold til Ældre Edda og forsynet med bänkelsängerindledning, og de lidt uregelmæssige trokæer, hun benytter, har »Rohheit und Unvollkommenheit«, som dog siges at være nøje efter originalen. Iøvrigt lader hun til at have arbejdet med både den danske oversættelse og Lyngbyes originale tekst. Det samme gælder i *Skrymner-Lied* (CCF 90Ba, Lyngbyes Anhang 480, en redigeret Hentze-Schrøter-version af Skrímslið). Udtryk som *Æpli* og *Aldan/Æbler/Aepfel und Kräuter*, eller *Adla Eávi/Alt udaf første Rang/Alles für die Ewigkeit* peger på originalen som kilde, mens *suiggjast/sechs* forudsætter en fejlforståelse af det danske *sees*. Strofe 45 udelades.

Talvj — hvis hovedværk er oversættelser af serbiske ballader — oversætter sluttelig *St. Gertrudenlied* (Lyngbyes Anhang

530, CCF 131, se DgF 93 Dødningens Bistand) og erklærer, at man må gå til færingerne og slaverne for at øse af den episke folkedigtnings levende væld.

Det kunne være naturligt herfra at gå videre til de to vigtigste tyske oversætterarbejder — Sjørðar kvæði o. fl. digte fra 1865 og 1866 — men en virkelig interessant før-Hammershaimbsk oversætter fortjener sin kronologiske plads, nemlig franskmænden XAVIER MARMIER. Titlen på Poul Høybyes lille bog: H. C. Andersens franske ven Xavier Marmier (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 214 1950) antyder, hvorfor han bedst er kendt i Danmark, hvor han iøvrigt en kort tid var forlovet med en datter af Oehlenschläger; men den alsidigt interesserede og journalistisk begavede franskmænd kendte Norden bedre end som så. Foruden andre rejser foretog han nemlig flere ekspeditioner med admiral Paul Gaimards skib *La Recherche*, og en af disse ekspeditioner førte ham til Færøerne i foråret 1839. Det synlige resultat af ekspeditionen var fire storslåede bind i storfolio med billeder af alt muligt fra Oehlenschläger (lidt formindsket) til nordhavsvalger (forstørret), hvortil sluttede sig en lang række fortrinsvis naturvidenskabelige værker i stor oktav (ca. 1845): *Voyages de la commission scientifique du Nord.... Publiés.... sous la direction de Paul Gaimard*. Heri har Xavier Marmier skrevet to bind: *Relation du voyage*, hvori kapitel IX handler om Færøerne (II 293—329), og ét bind: *Littérature scandinave*, dvs. dansk og svensk litteratur, hvori mange oversatte tekstprøver, også ballader. Disse bøger var dog i vidt omfang og ofte ordret foregrebet i tidligere arbejder som *Histoire de la littérature en Danemark et en Suède* og *Lettres sur le Nord*, 1839 og 1840.

Afgørende for vort emne er dog antologien *Chants populaires du Nord* fra 1842, som har langt flere balladetekster end de nævnte bøger, og som i forbindelse med en af de fem færøske (s. 67—83) gør følgende ganske spændende bemærkning: »et lorsque, en 1831 [fejl for 1839], nous visitâmes cette honnête contrée, dont nous garderons sans cesse un touchant

souvenir, le vénérable M. Schrøeter de Thorshavn nous remit plusieurs poèmes qui vivent depuis long-temps dans la mémoire des habitants des Færø, et qui n'ont jamais été publiés.» Ser man nærmere på de viser, Marmier vælger til sine prosaoversættelser, må forholdet til andre opskrifter blive hovedsagen; det skal dog straks røbes, at den næppe almindeligt kendte prioritet, Marmier faktisk opretholder ved Schrøters hjælp, kun i et enkelt tilfælde har noget tekstligt at betyde.

Det falder i øjnene, at Marmier som den første meddeler en ikke færøsk- eller dansk-læsende omverden *Sjúrðar kvæði*, omend kun Regin-afsnittet af dette epos. Han ved, at det er Nibelungen-sujettet, der er bragt til disse barske, kolde og klippefulde øer, og finder det gribende at se, hvorledes digtningen kommer som en trøstens engel til de fattige hytter, hvor man ved fester forædler øjeblikkets flygtige glæde med fortidens glans. Han nævner Lyngbye som udgiver af kvad, og Lyngbye er også hans kilde for to af de fem kvad, som han meddeler i fransk prosa med udmærket sproglig forståelse og kun stedvis en smule strammet eller upræcist.

Selve *Regin smiður* (CCF 1Ab) strammer han nu ikke lidt, ialt udgår 28 af 132 strofer, deriblandt nogle overgangsstrofer og de sidste strofer, men fremfor alt de let varierede dubletter, der nok kan siges at være karakteristiske, men som jo i nogen grad savner funktion som læsestof i en prosaengivelse. De enkelte fejl er undskyldelige: *Juul/jarl*, *-haji* (dansk *-hej*) opfattet som *høj* i stedet for *bede* (les hauteurs de Glitra), *rænkefuld/plein de colère* samt *treti/soixante*.

Le chant de sainte Cathérine (Lyngbyes Anhang 534 Torkjils rujma, CCF 176 Torkils dötur, DgF 338 Hr. Truelses dötter) gengives med overspringelse af enkelte strofer og af udtrykket *Kirkemanden* (trods Lyngbyes noter hertil). De tre andre ballader bygger som sagt på utrykte optegnelser af Schrøter, men er udfra dette synspunkt ikke alle lige interessante. *La harpe merveilleuse* (CCF 136) ligner den førnævnte Afzelius-tekst undtagen tilsidst, hvor Marmier i st.f. 29—30 har: *La quatrième corde dit: La harpe ne taira pas. La fiancée va se mettre*

au lit. Dette svarer ikke helt til de syv opskrifter i CCF-manuskriptet. Mere kuriøst er forholdet ved *Magdeleine* (CCF 150 Mariu vísa seinni); denne version ligner en tekst i Schrøters papirer, der først er aftrykt DgF X 205 ad 98, men som har tilhørt Hammershaimb, der restituerede den fra blandingsprog til rent færøsk og gav den til Grundtvig (DgF 98B, jf. FA 9). Anden overlevering af denne vise findes ikke, og når Marmiers tekst er tre strofer kortere, kan det skyldes stramning.

Derimod må man vist have lov at ane en tabt og god version af CCF 106 Aligast bag franskmandens *Élégast et Charlemagne*. Udgaven af CCF kender: A (tidl. kaldet B) = DgF 469B, 22 strofer fra Sandøbogen; C (tidl. kaldet D) = DgF 469C, 19 strofer efter Hammershaimb, ligesom A toliniet og lidt molesteret, samt B, der som alle andre Karlamagnúskvæder er firliniet. Heroverfor har Marmier 25 strofer, hvoraf enkelte ikke godt kan undværes. En kender af det færøske visesprog ville sikkert kunne rekonstruere den oprindelige ordlyd af Marmiers tekst, og det synes umagen værd at redegøre for forholdet mellem de tre tekster:

Marmier 1—3, AC1—3; M4, C4; M5 Un instant après, *Élégast* est devant lui; M6 — Écoute, *Élégast*, il faut que tu accomplisses toi-même mon rêve; M7, A8, C6; M8 — Comment pourrais-je prendre cette selle? elle est garnie de tant de sonnettes!; M9, A9, C7; M10, A13, C9; M11, A12, C8; M12, A14, C10; M13 Charlemagne s'élance sous le lit où repose Gertrude; M14, (A15), C11; M15 er svogerens replik, ikke søsterens svar uden forudgående spørgsmål; M16—19, A17—20, C13—16; M20 Le comte, en colère, lui donne un coup violent sous le menton; M21, C17; M22, A21, C18; hvorefter M slutter: Charlemagne élève la main et le reçoit [dvs. blodet] dans son gant. — Maintenant, voilà mon rêve accompli; que le comte, à présent, soit sur ses gardes. *Élégast et Charlemagne* s'en retournent contents d'avoir fait ce voyage nocturne.

Marmiers oversættelser må siges at være et tilfældigt, men skønsomt bidrag til en international læseverdens forståelse af

det fjerne stof. To helgenindeviser kan synes rigeligt, men den ene er en udbredt type; og det samme gælder i endnu højere grad Harpevisen. Endelig har Marmier som den første taget fat på de to store digtkredse, en germansk og en romansk, som udgør det mest omfattende og forbløffende led af den i sig selv så forbløffende kvadtradition. Hans litterære arbejder var udbredte, og ikke blot den lidt ældre, ligeledes fremadstræbende ven H. C. Andersen, men også nordisk litteratur i almindelighed havde gavn af sin begejstrede, omend rigeligt hurtigskrivende fortaler.

I 1850erne skiftede billedet totalt for enhver, der havde lyst at trænge ind i den nordiske balladeverden. Landstad, Grundtvig, Sigurðsson og Hammershaimb udmøntede årelange indsamlinger af vestnordisk materiale, foruden at Svend Grundtvig påbegyndte DgF. Vel fik de interesserede grund nok til at klage over, at arbejderne gik i stå: 4. hæfte af Íslenzk fornkvæði kom først 1885, 3. hæfte af Hammershaimbs Færøiske kvæder kom aldrig, selvom hans Færøsk anthologi 1886—91 supplerer de to små visebind. Dog var Hammershaimbs indsats afgørende, fordi han med sin etymologiske retskrivning åbnede det færøske skriftsprog for danske og udlændinge med almen nordisk-filologisk baggrund.

Rosa Warrens var den, som leverede det til dato største nordiske viseudvalg på noget fremmed sprog; hun levede mest i Berlin, men var iøvrigt født i Karlskrona og døde i København. Først kom svenske ballader 1857 efter Afzelius, så danske 1858 med aktiv hjælp af Grundtvig, tre år efter et lille skotsk bind og endelig 1866, efter forgæves venten på de nævnte hæfter, vestnordiske og supplerende svenske tekster. Men den venten berøvede hende en prioritet netop på vort område, for i 1865 udsendte P. J. WILLATZEN sine *Altisländische Volks-Balladen und Heldenlieder der Färingar* med den berettigede undertitel: *Zum ersten Mal übersetzt*. Bogens ophavsmand var skolemand i Bremen, hvor bogen udkom, iøvrigt slesviger og insurgent/Freiheitskämpfer fra 1848.

Willatzen var vistnok mere Liebhaber end Kenner, ihvert-

fald ikke forsker, men gav på grundlag af faglitteraturen ganske fyldige indledninger og noter; og at han skævede til Grundtvigs danske resumeer i både den islandske og den færøske udgave (der som bekendt begge udkom i serien Nordiske Oldskrifter), er kun naturligt. Fra Konrad Maurers sprænglærde, men noget centrifugale anmeldelse i Germania XIV 1865 97—114 kan derfor bortses.

Hans islandske afdeling tæller ikke mindre end 34 numre, men blandt disse finder vi to færøske kvad. Det første er centralt både indholdsmæssigt og forskningshistorisk: Willatzen nr. 21 *Olufa* = CCF 107A Óluvu kvæði, dog ikke som Hammershaimb meddeler den i Antiquarisk tidsskrift 1846—48, 3. hefte 1849, 279ff med den berømte »Påsekklokke«-melodi som tillæg, men efter A. P. Berggreen: Danske Folkesange og Melodier ²1860 nr. 40, hvortil Grundtvig har redigeret og oversat »et Brudstykke« på 40 strofer (senere Berggreen ³1869 Tillæg nr. 12 samt FA 188). Willatzen ser, at emnet synes at tilhøre Karlamagnus-kredsen. Oversættelsen er reguleret med tre tryk i hver linie; visse steder peger på originalen, andre på den danske paralleltekst som forlæg, og enkelte steder er udvandede, men arbejdet er fuldt acceptabelt.

Som nr. 32 indskyder Willatzen *Gunnarslied* i en lidt svag oversættelse uden omkvæd. Skønt det islandske emne er ham bekendt i en mere fuldstændig islandsk ballade (Íslenzk fornkvæði 49), vælger han den færøske (FK 8 Gunnars kvæði, CCF 21), fordi den islandske forekommer ham uden poetisk værd og uden det færøske fragments »wundervolle Pointe«: at Gunnar ikke vil bruge sin moders hår som bustreng.

Man skal lede for at finde disse to viser i bogen. Hvad udgiveren forstår ved Heldenlieder der Färingar, er derimod intet mindre end Hammershaimbs udgave af *Sjúrdar kvæði* I—III, Regins, Brynhilds og Høgnis kvad, som dermed, vel forsynet med indledning og noter, for første gang bliver et internationalt publikum bekendt, unægtelig en storslået og tankevækkende tekst at kunne byde på, om ikke for andet, så fordi kvadet jo følger den tyske og ikke den forlængst internationalt

kendte eddiske handlingsgang. Oversættelsen kunne vel fortjene en egentlig behandling, men som sagt forbyder pladshensyn en sådan.

En menneskealder senere udsendte Willatzen igen sine ballader med den ændrede titel *Altisländische Volksballaden und andere Volksdichtungen nordischer Vorzeit*. Zweite, veränderte und vermehrte Auflage, Bremen 1897. Ændringerne går dybt. De islandske ballader er svundet ind til 18 + de to nævnte færøske; *Sjúrðar kvæði* er 2. del med den neddæmpede titel *Epische Volksdichtungen der Färinger*; 23 danske ballader er rykket ind i bogen; og dens indledning og noter er tyndet svært ud i forhold til 1865-udgavens. Til denne stærkt ændrede disposition kommer imidlertid en gennemgribende revision af selve teksterne; man *kan* finde uændrede strofer, men det er svært, og da tekstgrundlaget af gode grunde må være uændret, er det egentlig en imponerende og ejendommelig indsats, udgiveren har ydet.

(For god ordens skyld flg. oplysning: Sidst i *Brynhildar táttur* overspringer Willatzen 1865 str. 223—4 og må derfor dobbeltnummerere resten af vejen; udeladelsen er fuldt motiveret ifl. SK, da de to strofer er fejlplacerede; men 1897 indsætter Willatzen dem efter *Lyngbyes* mønster som nr. (74—75) og må følgelig dobbeltnummerere hen til det sted, hvor de er taget, hvorefter 225ff er i orden).

ROSA WARRENS må have følt, at hun havde gemt til natten og til katten, da Willatzens bog berøvede hende æren for at have givet den første tyske udgave af vestnordiske ballader. Men i Hamburg 1866 kom da som fjerde og sidste bind af *Germanische Volkslieder der Vorzeit: Norwegische, Isländische, Färöische Volkslieder der Vorzeit*. In den Versmassen der Originale übertragen von Rosa Warrens. Nogle nederlandske og tyske ballader sluttede arbejdet; de var udvalgt som sidestykker til de nordiske, ved hvis udvælgelse der allerede var lagt vægt på typer, som findes i flere lande. En tavle over paralleller hører til bindets og værkets fortjenester — sammen med lærde forord af Ferdinand Wolf i I og af Grundtvig i II, ikke at tale om 50 svenske melodier i I.

For de syv færøske kvad s. 175—217 er kilderne selvskrevne: Hammershaimbs arbejder, for Hørpu kvæði dog Afzelius. Man må også sige, at udvalget har en vis alsidighed; at Hørpu kvæði gentages fra Mohnike, skyldes sikkert typens internationalitet, og at Gunnars kvæði har påkaldt både Rosa Warrens' og Willatzens interesse, er letforståeligt, da den gengiver en af de berømteste scener i hele slægtssagalitteraturen.

Rosa Warrens' udvalg er iøvrigt følgende:

I: *Die Zwergenmaid*, SK 101 Dvörgamoy IV, CCF 8Da. Strofe 1 med tilknytningen til Halfdan og Heidrek er udeladt og 2 derfor omarbejdet, 25 er dubleret, vist fordi en forklarende () i Grundtvigs prosaoversættelse s. 196 er opfattet som en slags variant, mens det ikke ses, hvorfor 27—28 er udeladt og 33 dubleret. En enkelt fordrejning synes bygget på Grundtvigs misforståelige oversættelse, nemlig 16,2 om Silvur: *á henda skóg hevir troytt/som har længets hid/Der nach mir trügt Verlangen*.

II: *Loke's Gesang*, SK 140 Lokka táttur, CCF 13D. Omkvæd udeladt. Den tendens til udpolstring, Rosa Warrens' tekster har, kan eksemplificeres med steder i dette kvad som 10 *Óðin biður vaxa brátt, ákurin upp á eini nátt*/Odin gebent, *dass in einer Nacht Erwachs' ein Kornfeld in üppiger Pracht*, eller 28 om svanerne: *niður hjá Hönir settust teir/Kommen zu Hönir, ein Weilchen zu ruhn*. Det er synd, at hentydningen til den norrøne tradition i 50 og 67 falder bort (*...so er í forn-um frøði sagt*), men det skyldes ikke, at Grundtvigs stramme oversættelse har samme lakune, for sammenhængen er ikke ellers forkortet som hos Grundtvig. Visens flynder bliver til en *Fischlein klein* — fisk og bær er svære på alle sprog!

III: *Räthsellied*, AT 75 og FK 4 Gátu ríma, CCF 17. Visens slutning er defekt, idet flere af gådespørgsmålene er tabt, kun svarene besvaret; oversættelsen udelader 20—24 og konstruerer et spørgsmål til 25. I 8—9 er *Wagengedröhn* en nødløsning for *sá reyða trumma*; men ordet har unægtelig de rette associationer.

IV: *Der Riese und die Maid*. AT 91, CCF 165 Risin og

moyggin. Her ses en fiks detaille: oversætterinden kan ikke komme til rette med rimet *naglar fim : inn* og retter da med den gængse balladedublet *ni* for *fem*: *Nägel neun : ein*.

V: *Das Harfenlied*. Efter Afzelius, CCF 136 jf. ovenfor. Udeladt er det sidste af de tre vers om vindene (17) — en praktisk bogmand får den mistanke, at det er for at spare en side. Den »fyldige« tendens ses typisk, når det acceptable halvrim i 19 *armar : harpar* ikke godtages, men frit udfyldes til *Arme weiss : Harpe mit Fleiss*. Iøvrigt ser oversættelsen næsten ud som en demonstration mod Mohnike, hvis rimord kun sjældent genfindes, men hvis hele resultat egentlig er jævne og mere i nordisk balladetone.

VI: *Gunnars Lied*, FK 8, CCF 21. Første mellemkvæd er udeladt og metret med held reguleret som — ◡ — ◡ — ◡ — ; , resultatet er bedre end Willatzens.

VII: *Braunsven's Lied*. AT 93 Brúnsveins vísa, CCF 119Aa. Mellemkvæd udeladt. Hvor svært det knappe nordiske balladeform er at eftergøre, især ved forkortede linier, ses af str. 12, hvor frillen *Skonkti mjøð af harmi, tárini runnu í barmen*. Hvorfor ikke oversætte ordret trods inversionen? men Grundtvig har *Med sorrig skænkte hun der mjød, tårerne ned i barmen flød*, og det bliver til *Sie schenkte mit Herzeleid Meth und Wein, Ihr rann die Zähre in den Busen hinein*.

VIII: *Friesenlied*. AT 95 Frísa vísa, CCF 129. Denne interessante visetype har i sin internationale historie et kuriøst træk, nemlig at den har været oversat til oldfrisisk(!) i det hollandske tidsskrift *Idunna*, men, siger Hammershaimb i FA s. 270, dette hæfte er »udlånt og bortkommet af mine samlinger.« Jeg tilstår, at jeg vist har haft samme vanskeligheder med det frisiske særtryk af *Us Wurk* 1962 s. 73—96, men man kan læse om emnet i DgF X ad 486!

Rosa Warrens' virkelige grundige og respektable arbejde fik ikke efterfølgere. En hundrede år yngre god antologi af Ina-Maria Greverus (*Skandinavische Balladen des Mittelalters*, Hamburg 1963) vælger kun tekster fra de tre skandinaviske lande, og udvalg af Grimms 1811-udgave holder sig af gode

grunde til Danmark. Derimod er der et lille islandsk-færøsk afsnit i Max Kuckei: *Nordische Volkslieder*, Wedel 1944, og heri optages *Skrymner-Lied* (med stavemåden Skrymmer-Lied) og *Gunnars-Lied*. Kilden er henholdsvis Talvj og Willatzen; udgiveren har brugt filen hist og her, i Skrymmer-Lied dog også kniven, idet slottet kun beskrives af bonden som et ønske, ikke med identiske gentagelser, efter at ønsket er opfyldt.

Tiden omkring og efter 1900 er således indenfor vort snævre emne behersket af én fransk forsker og én engelsk oversætterinde, og man må forsåvidt undre sig over, at der ikke i 19. århundrede har været oversat vestnordiske ballader til engelsk. De danske var jo i søgelyset allerede fra Robert Jamiesons tid, og der findes flere større udvalg, oversat fra dansk eller fra Grimm. Men faktisk har vi kun et par isolerede engelske kvadoversættelser at byde på i ældre tid, selvom søgen i antologier etc. måske kunne give enkelte resultater.

Den første tæller endda knap nok. GEORGE BORROW, som er bekendt for sine bøger om zigeunere, om sit arbejde som bibelkolportør i Spanien m. m., udgav ganske vist en bog med egne og oversatte Romantic Ballads, 1826, nyudgivet 1913, men heri ingen færøske. Han nærede en voldsom romantisk kærlighed til vikingernes danske efterslægt, og hans planer gik vidt, men nød aldrig fremme, og først længe efter hans død udkom *The Songs of Scandinavia, and other Poems and Ballads* som bind VII—IX af hans Works, ed. by Clement Shorter 1923. Af de tre bind omfatter halvdelen oversættelser fra Nyerup & Rahbek (stort set hele I—II samt udvalg af III—IV!) — resten er ældre og nyere digte fra mange lande, men kun to færøske kvad, VIII 205—19 *The Lay of Skrymner*, efter Lyngbyes Anhang, fortsættende under titlen Part the Second med *Loka Thaattur* efter samme kilde (CCF 13D). Omkvædet er bortfaldet, 9—10 glemt, og hele tonen noget for fyldig, men man må antage, at han har benyttet både oversættelse og original, således i første strofe: *Æpli og Aldan/Æbler/roots and apples* — selvom olden ikke just er rødde; måske også i 15 *Adla Eâvi/Alt udaf første Rang/Immortal in their nature*.

Borrow, der også havde en smule forbindelse med N.F.S. Grundtvig (mens Sv. Grundtvig ikke kendte til ham) havde planer om sit store nordiske oversætterværk allerede i 1820'erne (prospekt udsendt 1830), men *quod non in actis non in factis*; jf. Herbert Wright: *George Borrow's translations from the Scandinavian languages*, Edda XVI 1921 137—45.

Det eneste færøkvæde på engelsk trykt i 19. århundrede lader herefter til at være *Gátu ríma*, FK 4, CCF 17, som på grund af sit slægtskab med DgF 18 Svend Vonved er trykt i noterne til denne ballade hos den danskfødte R. C. ALEXANDER PRIOR i hans store solide trebinds arbejde *Ancient Danish Ballads* I 1860 334. De manglende spørgestrofer digter han fornuftigt til i [], hans balladeidiom synes godt, og hans annotation er fyldig, men det ændrer jo ikke ved den omstændighed, at oversættelsen er isoleret og tilmed ikke central fra færøsk synspunkt. Isolerede er også numre i nyere antologier, tilfældigt iagttaget, som *Folks Songs of Europe*, London 1956, med nogle strofer af *Sjúrdar kvæði* på færøsk og engelsk (oversat af Maud Karpeles via en prosaversion af Erik Dal), eller den vigtige *European Folk Ballads*, Copenhagen 1967, hvor *Rudisar vísa* er føjet til andre Stefansviser efter FA 11, CCF 167A, ligeledes færøsk og engelsk (ved J. A. Arengo Jones).

Tilbage står herefter kun to oversætteres indsats.

Under højkonjunktur i europæisk traditionsforskning, omkring 1900, skrev den senere rektor for akademiet i Poitiers, LÉON PINEAU (1861—1965, se DSt 1961), en monografi om nordiske ballader, der, skønt bind III aldrig udkom, holdt pladsen som emnets største indtil Bengt Jonssons *Svensk balladtradition*, 1967. Mens en del af tesserne i *Les vieux chants populaires scandinaves* I—II 1898—1901 var noget forældede allerede ved fremkomsten, vakte forfatterens indsigt i alle nordiske sprog anmeldernes beundring. Hans mange citater var fortrinsvis oversat, men til prosa, og sjældent som komplette viser; de falder derfor i udkanten af vort emne. Dog skal de nævnes i koncentreret bibliografisk form; talen er overalt om Pineaus bind II:

Side 41 *Gátu ríma*, FK 4, CCF 17; 44 *Álvur kongur*, FK 1, CCF 14; 46 *Lokka táttur*, SK 140, CCF 13, alle i forbindelse med Odin. I forbindelse med Thor: 108 *Ragnarlikekja*, SK 131, CCF 12, og *Tröllini i Hornalondum*, FK 15, CCF 28. Dele af *Sjúrdar kvæði* 228ff og af *Dvörgamoy*-kvadene 287ff. Endvidere: 404 *Gunnars kvæði*, FK 8, CCF 21; 405 *Geyti Áslaks-son*, FK 17, CCF 30; 425 *Arngríms synir*, FK 3, CCF 16; 433 *Harra Pætur og Elinsborg*, FA 33, CCF 158A; 454 *Frísa vísa*, FA 34, CCF 129; 529 *Hermundur illi*, FA 15, CCF 66A. Altså en mere varieret dækning end hidtil set, omend som sagt i fragmenter udplukket til at belyse bestemte emner.

I den smukke lille serie Collection de contes et chansons populaires fik Léon Pineau anledning til at vise, at hans grundfæstede filologiske indsigt også rakte til en teksttro versifikation, og han skabte den eneste franske versantologi med *Le romancero scandinave. Choix de vieux chants populaires* Traduction en vers populaires assonants (1906). Ernst von der Recke anmeldte den meget detailleret i Danske Studier 1907 og kunne kun påvise tre regulære fejl i det brogede stof foruden diskutabile enkeltheder på vitterligt usikre steder. At hans stærke ros må tage forbehold, fordi det franske sprogs bestand af rimendelser er fattig, lægger han fornuftigvis ikke oversætteren til last. Af de 60 ballader i bogen er dog kun få færøske, nemlig II: *La chanson des énigmes* (*Gátu ríma*, FK 4, CCF 17), der efter Pineaus opfattelse er et af balladedigtningens allerældste hedenske levn; VIII: *Hjalmar og Angantýr* (FK 2A *Arngríms synir*, CCF 15Ca), som han kalder »Curieuse scène de la vie barbare«, og hvori str. 19 udelades, samt XIX: *La chanson de Blanc* (Blankans *ríma*, FA 6, CCF 116A), hvori dubletstrofen 24 udelades. En fjerde ballade angives som færøsk, men synes kun at findes i den rent danske form, Hammershaimb sendte Grundtvig, nemlig Pineaus XIX *Raadengaard et l'aigle* (DgF 12C).

Som den sidste oversætter i rækken bliver E. M. SMITH-DAMPIER at nævne. Hendes fortjenstfulde oversættelser fra nordiske balladesamlinger omfatter hele fem bind over en

menneskealder, tre mindre fra årene før og efter første verdenskrig — som slutsten *A Book of Danish Ballads*, 1939, med hele Axel Olriks tobinds udvalg for Dansklærerforeningen incl. indledningen — og ind imellem den eneste her relevante: *Sigurd the Dragon-Slayer. A Faroëse ballad-cycle*, Oxford 1934. Ligesom Willatzens store arbejde må også dette nøjes med blot at blive nævnt. Det er et grundigt arbejde af en trænet skandinavist og oversætter; det har en 30 siders indledning, og dets emne er taget i vid betydning, idet bogen ikke blot rummer *Sjúrðar kvæði*'s tre dele, men også *Ísmals táttur*, *Ragnars kvæði*, *Áslu ríma* og *Nornagests ríma*, tilsammen hele bind III i den angivne kilde, Jóannes Paturssons gode populærudgave *Kvæð(a)bók*, Tórshavn 1923, men stort set stemmende med Hammershaimbs former i SK, dvs. CCF 5C, 2G, 3C og 4D. Hertil kommer endnu uddrag af *Dvörgamoy I* (CCF 6) og oven i handelen de fire danske Sigurd-viser: Kinship's vengeance, Grimild's revenge, Sivord Snarensvend, Sivord and Brynhild, dvs. den højst blandede forsamling DgF 4, 5, 2 og 3; de ligger udenfor denne artikels emne, og forholdet mellem de færøske kildeudgaver, Paturssons udvalg og den engelske tekst må vi også lade ligge.

Skal vi drage konklusioner af den knappe præsentation af et ikke helt lille materiale, må de gå ud på, at de udlændinge, der med større eller mindre støtte i dansk har omplantet færøske kvad til verdenssprogene, har været samvittighedsfulde mennesker, hvad enten deres interesse primært har været poetisk eller videnskabelig. *Sjúrðar*-kompleksets position og kvalitet har givet det en rimelig chance for trods sin længde at komme med i udvalgene, hvorimod det måske kan siges, at de andre centrale kvad oftest er blevet oversat til fordel for nogle bestemte visetyper, der kan være gode nok, men som mere viser sammenhængen mellem færøsk og kontinental balladesang, end de viser færøkvædernes forarbejdning af norrøne vers- og prosakilder. Faktisk har kun enkelte viser i FK fra 1855 været oversat.

De indledninger og noter, der har ledsaget de foreliggende

oversættelser, har været af vekslende bonitet og oftest af begrænset originalitet, til tider iøvrigt meget korte. Alligevel tør man tro, at omfanget af de delvis godt skjulte oversættelser — og dermed af ikke-nordiske læsers indtryk af Færøernes unike sangtradition — er større, end man almindeligvis tænker på. Måske endda, hvis heldet er ude, til glædelig overraskelse også for den færøske ballade- og sprogforsker, til hvis ære disse data er kompileret.

TRANSLATIONS OF FAROESE BALLADS

The incredible fact that the medieval chain dance, accompanied by ballad singing with Old Norse or continental themes in very broad forms, is still alive in the Faroe Islands, has not been overlooked in the long series of English and German (plus two French) translations from Scandinavian ballads. Scattered texts from Lyngbye's edition of ballads of the Völsung/Nibelung (Sigurd or Sjúrdar) Cycle (the first book in Faroëse, with Danish translation) were used here and there, while Xavier Marmier's French anthology from 1842 also included a few texts from unprinted tradition. Hammershaimb's source edition 1851—55 called forth German collections translated by P. J. Willatzen 1865 (including the Sigurd Cycle and thoroughly revised 1897) and by Rosa Warrens 1866. Around 1900, Léon Pineau in France translated Faroëse texts in a scholarly monograph (prose fragments only) and in a highly deserved anthology, while more recent times have seen one relevant book, one of E. M. Smith-Dampier's five volumes of ballad translations: the whole Sigurd Cycle, 1934. The article comments upon the translations except for the Sigurd Cycle, but by nature it is so bibliographical that the author desists from a summary.